

Jan Sadlak, Klaus Hüfner, Remus Pricopie și Laura Grünberg (eds.)

„UNESCO Forum on Higher Education in the Europe Region: Access, Values, Quality and Competitiveness. Topical Contributions and Outcomes.“

UNESCO, București: Comunicare.ro, 2009 ISBN 978-973-711-205-7, 244 p
(CD-ROM inclus).

Ciprian Fartușnic

Volumul *Forum on Higher Education in the Europe Region: Access, Values, Quality and Competitiveness* apărut la editura Comunicare.ro reunește cele mai importante prezentări, dezbateri și mesaje ale Forumului Unesco privind învățământul superior din Europa, organizat în luna mai 2009 de către UNESCO-CEPES și Ministerul Educației, Cercetării și Inovării din România în colaborare cu OECD, Consiliul Europei, Comisia Europeană, Asociația Europeană a Universităților, Asociația Europeană a Studenților și Education International (EI).

Apariția acestui volum este deosebit de importantă, în primul rând pentru că face cunoscut publicului larg unul dintre cele mai importante evenimente organizate de România în domeniul învățământului superior. Forumul a reunit peste 450 de participanți de pe toate continentele, reprezentând organizații internaționale ale universităților, studențești și profesionale, parlamente și guverne naționale, organizații non-guvernamentale active în aria învățământului superior și cercetării etc.. Urmărind modelul inaugurat în 1998 la Paris, când prima *Conferință Internațională a Învățământului Superior în Secolul XXI: Viziune și Acțiune* a fost pregătită printr-o serie de reuniuni la nivel regional, întâlnirea de la București a reprezentat unul dintre evenimentele care au precedat Conferința Internațională a Învățământului Superior *Noua Dinamică a Învățământului Superior și Cercetării pentru Schimbarea și Dezvoltarea Societății*. Acest eveniment a reprezentat astfel atât o ocazie de a dezbate anumite teme importante pentru agenda Procesului Bologna 2020, cât și oportunitatea de prezenta politicile României în aria învățământului superior și cercetării. Din păcate, atât agenda Forumului cât și conținutul volumului oferă puține rezultate ale examenului competent asupra deciziilor majore adoptate de România în acest domeniu, inclusiv autorii români având o abordare regională/globală.

Există însă și alte motive importante pentru care orice practician sau specialist interesat de dezvoltarea învățământului superior, în mod deosebit a celui din spațiul european, trebuie să parcurgă acest volum. În primul rând, lucrarea este relevantă din perspectiva influenței în domeniul politicilor educaționale, în special prin mesajul adresat participanților la Conferința Mondială a Învățământului Superior (*Mesajul de la București – Experiențe și recomandări din Spațiul European*). În mod sistematic acest document identifică provocări și oportunități comune sistemelor europene de învățământ superior și formulează o serie de recomandări, mesajul fiind concentrat asupra a 4 arii de intervenție prioritare:

- **lărgirea accesului** la serviciile de educație terțiară care să asigure echitatea, calitatea și excelența, în contextul masificării participării la acest nivel de învățământ dar și a provocărilor reprezentate de prioritatea aplicării principiului învățării pe parcursul întregii vieți, dimensiunii vocaționale, mobilității, transformărilor demografice și migrației.
- **promovarea valorilor academice** și a responsabilității sociale a studenților, alături de dezvoltarea lor personală.

- lărgirea cooperării în vederea dezvoltării unor standarde și proceduri regionale și naționale pentru **asigurarea calității**, menținând însă diversitatea sistemelor europene de învățământ superior.
- **promovarea unor noi instrumente, metodologii și rezultate** care să asigure **competitivitatea** învățământului superior din spațiul european în cadrul procesului Bologna, înțeles ca o inițiativă regională cu relevanță globală.

Mesajul de la București ia în considerare și consecințele crizei financiare asupra învățământului superior, în special cele legate de scăderea fondurilor alocate de guvernele naționale sau a celor atrase de universități și se referă, principial, la asumarea solidarității morale academice ca normă și motor pentru colaborarea academică internațională (p.25).

În al doilea rând, lucrarea prezintă o serie de articole tematice care analizează aspecte esențiale pentru dezvoltarea învățământului superior, urmărind subiectele centrale propuse de evenimentul de la București: Peter Scott (*Accesul la învățământul superior în Europa și America de Nord: tendințe și dezvoltări*); Andrei Marga (*Valori ale universității*); Jürgen Kohler (*„Calitate“ în învățământul superior*) și Christian Bode (*Internaționalizare – mobilitate, competiție și cooperare*).

Articolul lui Peter Scott se remarcă prin analiza sistematică a tendinței de masificare a participării la învățământul superior, a strategiilor prin care a fost promovată și a consecințelor acestui fenomen. În același timp, autorul descrie trei posibile scenarii și impactul lor asupra accesului în învățământul superior: reducerea ratelor de creștere înregistrate în ultimele decenii, continuarea procesului de creștere în ritmul de până acum și transformarea sistemelor de învățământ superior în sisteme mai cuprinzătoare și mai flexibile de învățare pe parcursul întregii vieți. În final, pe baza sunt descrise și o serie de implicații la nivelul politicilor, cea mai importantă referindu-se la efectul eroziunii consensului asupra viziunii neo-liberale în sfera economică și socială în aria promovării mecanismelor pieței ca singură cale în dezvoltarea învățământului superior.

Andrei Marga pornește de la această tensiune între modelul clasic și cel modern de organizare a universităților pentru a oferi în articolul său o convingătoare analiză a problemelor majore ale învățământului superior din perspectiva unei educații orientate și fundamentate pe valori. Unul dintre cele mai importante mesaje este acela că instituțiile de învățământ superior pot găsi noi alternative la criza financiară și economică cu care ne confruntăm în prezent, definită ca o criză a unui model de dezvoltare. În arsenalul de mijloace pe care îl au la dispoziție universitățile valorile sale specifice joacă un rol central: libertatea academică, autonomia instituțională, promovarea adevărului, responsabilitatea socială, integritatea și creativitatea. Autorul român argumentează că este nevoie de o nouă înțelegere a misiunii și funcțiilor instituțiilor de învățământ superior, conectată la realitățile societății contemporane iar valorile universității pot servi acestui scop. Acestea sunt însă condiții de performanță într-un sens mai înalt, reflectând o preocupare programatică pentru formarea unor personalități creative și responsabile (p. 171).

Jürgen Kohler reușește prin articolul tematic *„Calitate“ în învățământul superior* să ofere o solidă sinteză asupra politicilor recente privind asigurarea calității, în special cele dezvoltate în cadrul Procesului Bologna. Autorul pornește de la o analiză a dimensiunii politice a procesului de căutare a calității în învățământul superior pentru a explora diferite concepții privind calitatea și mecanismele de asigurare a acesteia, atât interne cât și externe. De asemenea, articolul oferă un răspuns pertinent la întrebarea în ce măsură căutarea calității trece dincolo de aspectul managerial, oferind perspectiva culturii calității și cea a bunei guvernante în instituțiile de învățământ superior. Kohler pune în discuție și oportunitățile, riscurile și instrumentele adecvate pentru realizarea unui proces de asigurare externe a calității, oferind în final și o listă a celor mai importante provocări pentru politicile specifice acestei arii, printre care: de-naționalizarea acestui proces atât în ceea ce privește alegerea agenției cât și a

criteriilor și metodologiei; identificarea și valorizarea consecințelor pe care un astfel de exercițiu ar trebui să le aibă atât asupra sistemului de educație în ansamblu cât și asupra instituțiilor de învățământ; menținerea unui sistem de învățământ superior diversificat, bazat pe instituții care au misiuni diferite dar care se bucură de o apreciere egală (p. 213).

Extrem de relevant pentru tema volumului este și raportul regional al lui Alex Usher *Zece ani înainte și zece ani după: dezvoltări și tendințe în învățământul superior din spațiul european*. Realizat în orizontul anului 2020, raportul argumentează utilizând variate statistici internaționale faptul că schimbările din învățământul superior la nivel internațional se înscriu într-o serie de tendințe de schimbare observabile pe termen lung, specifice dezvoltării economiei cunoașterii, procesului de globalizare și evoluțiilor în plan demografic: universalizarea învățământului terțiar, reconsiderarea importanței inovației și a noii cunoașteri, internaționalizarea educației etc. Autorul canadian subliniază faptul că tendința de dezvoltare a învățământului superior poate fi influențată negativ de o cerere mai mare pentru programe de formare profesională continuă, în special în situațiile în care sistemele de învățământ superior nu vor găsi formule suficient de flexibile pentru a răspunde nevoilor tuturor categoriilor de viitori studenți (indiferent de statut socio-economic, sex, origine etnică, vârstă, dizabilitate etc.). De asemenea, este indicată prioritatea statelor din Europa Centrală și de Est în a-și asuma condiția calității învățământului superior, după modalitatea „abruptă” de asigurare a universalizării acestuia. Usher își încheie raportul indicând faptul că diminuarea resurselor publice disponibile pentru universități le va obliga pe acestea să se orienteze spre contribuțiile studenților cât și spre creșterea eficienței interne, ambele opțiuni ridicând numeroase provocări. Un exemplu îl reprezintă rezistența corpului profesoral care va avea acces la un număr din ce în ce mai redus de posturi stabile, cu timp integral de muncă și va trebui să se orienteze către contracte pe termen limitat sau încheiate simultan cu mai multe universități, situație deja des întâlnită în Europa de Est (p. 118).

De asemenea, merită parcurse ambele prezentări principale ale Forumului, Emil Constantinescu – *Un învățământ superior pentru o societate democratică în secolul XXI* și Prințul El Hassan bin Talal *Învățământul superior în Europa și America de Nord – o referință pentru ceilalți?*, foarte apropiate în ceea ce privește viziunea despre misiunea și rolurile universității în societate chiar dacă sunt fundamentate pe discursuri și experiențe extrem de diferite (spațiul românesc și cel al Orientului Mijlociu).

Nu în ultimul rând, prin textul în format electronic (CD-ROM atașat volumului), lucrarea reușește să surprindă punctele de vedere divergente și, implicit, complexitatea unor subiecte abordate, dovedind că „sistemul de educație a devenit unul foarte sofisticat, solicitând o cunoaștere intrinsecă adecvată despre structurile și modul său de funcționare” (p.25). Aceste dezbateri demonstrează faptul că, dincolo de mesajul autorităților naționale, al teoreticienilor sau managerilor din învățământul superior, există încă numeroase opțiuni care așteaptă să fie mai bine fundamentate și explicate cât și multe opțiuni care așteaptă încă să fie testate în realitate.

Volumul ne oferă astfel posibilitatea să trecem în revistă dezvoltările și tendințele majore din sistemul superior de învățământ din spațiul european (cât și din alte continente) dar și să surprindem punctele divergente.

Găsim astfel un alt argument că evenimentul organizat în România a reprezentat o platformă de dialog viabilă și a contribuit, în același timp, la dezvoltarea acestei veritabile comunități de practici a actorilor și responsabililor cheie implicați în dezvoltarea învățământului superior susținută de activitatea UNESCO. Subliniem astfel, încă o dată, aprecierea pentru editorii care au reușit să capteze în lucrarea care a făcut obiectul recenziei noastre bogăția experiențelor atât de diverse (instituționale și guvernamentale) ale țărilor și organizațiilor internaționale participante, modelele și ariile de intervenție viitoare dezbătute.